

סימן ט

ספר תורה ספרדי לאשכנזים

הרא"ש והתוספות שאנץ, וכמשמעות הגמרא במסכת מגילה דף י"ח עמוד א' שמצות זכור היא בספר דוקא עיי"ש.

אבל ראה מה שמצאתי בכתב יד גאון הדור מו"ז וצלה"ה שכתב על מחלוקת הברכי יוסף ושאר הפוסקים, וז"ל אפשר דלא פליגי, בכתב ספרדי גופא יש בו חלוקים ממדינה למדינה ומזמן לזמן. ראיתי כתב ספרדי שאות מ"ם סתומה היא עגולה מג' צדדים, והסמ"ך בחוד למטה מצד שמאל, וכתב אשכנזי שלנו הסמ"ך עגולה מג' צדדים כעין מ"ם סתומה באותיות רש"י וכעין כתב ספרדי ישן, והמ"ם סתומה מרובע למטה ובצדדים, ובכה"ג מסתבר דפסולין אלו לאלו. ואמנם בכתב ספרדי חדש המ"ם מרובע אף שהסמ"ך אינו עגול לגמרי אלא בחוד. ולעומת זה יש עתה אשכנזים שכותבים ג"כ סמ"ך בחוד ובכה"ג נראה דכשרים אלו לאלה. כי בשאר האותיות אין ההבדל משנה צורת האותיות יותר לגמרי וכ"ש שאינו מחליף אותן עכ"ל. הרי שפרש שלא פסל בברכי יוסף אלא שנוי אותיות שיש בו החלפת אות בחברתה, ובודאי ראה ספרים עתיקים כאלה כשהיה רב ור"ם בצעירותו בקהילות בגרוזיה.

ויש להביא ראיה לדבריו, כי בברכי יוסף שם הביא מתשובה אחרת של מהר"ם בן חביב להכשיר באם גכתבו אות ה"א ואות תי"ו בחטוטרות אף שלמעשה לא רצה להורות כן כיון שלא נראה ולא נשמע דבר זה, הרי שבעצמו לא פסל בשנוי בצורת האות ואם כן מוכרחים לאמר שמה שפסל כתב אשכנזי לספרדי אינו אלא כשהוחלפה צורת האות בצורת אות אחרת כדברי הגמ"ז וצלה"ה. ולפי זה בנדון המהר"ם בן חביב בודאי פסל כתב אשכנזי לספרדי ולהפך בין בתפילין דאורייתא בין בקריאת התורה דרבנן, שכיון שתינוק שאינו חכם ולא טיפש מאותה עדה יקרא אות אחת כאילו היא אות אחרת אינו מועיל מה שבמקום אחר יקרא אותה על נכון, ופסול אף בדיעבד ואין מי שיחלוק בזה. אבל בימינו אינו כן שכבר הושוה הכתבים וצורת כל אות עליה בכלום, ולכן כשר כתב ספרדי לאשכנזי ולהפך לכל

הנה ספר התורה ששאלתם עליו הומנתם אותו בכתב ספרדי וקהילתכם היא אשכנזית, ושאלתם שרב אחד שמע על ענין זה בשעת כתיבת הספר וצוה להפסיק הכתיבה ולא שמעתם לו. שפיר היה לכם על מה לסמוך שלא לשמוע לו להפסיד ממונכם, כמו שכתב בשו"ת מהרש"ם חלק ב' סימן ק"כ שיש להתיר לכתוב הספר תורה בכל מיני הידור בכתב וועליש וגם פה"ק יש כמה ספרי תורה בכתב וועליש וקורין בהם לכתחילה עכ"ל. ואמנם בזה לא עשיתם כשורה שבקשתם כתב ספרדי בלי הידור למען יעלה הספר פחות בדמים, והכתוב אומר זה א"ל ואנוהו — התנאה לפניו במצות. אבל בעיקר כתב ספרדי הסכימו האחרונים בשו"ת גודע ביהודה מהדורה תניינא חלק יורה דעה סימן קע"א ובשו"ת שדה הארץ חלק ג' חלק יורה דעה סימן ס"ח ובשו"ת עין יצחק חלק יורה דעה סי' כ"ח ומובאים בספר שערים מצויינים בהלכה סימן כ"ח ועוד מקומות, שכשר כתב ספרדי לאשכנזי ולהפך. והביאו לשון הטור מאביו הרא"ש ביורה דעה סימן רע"ד שצורות האותיות אינן שוות בכל המדינות הרבה משונה כתב ארצינו כלו' אשכנזי מכתב הארץ הזאת כלו' ספרדי ואין פסול בשנוי זה עכ"ל.

אבל בברכי יוסף באורח חיים סימן ל"ו הביא בשם שו"ת מהר"ם בן חביב ושו"ת מהר"י מולכו דיש שנוי בצורת האותיות באשורית בין בני אשכנז לבני ספרד התפילין מכתב אשכנזי פסולים לספרדים עכ"ל, ואף על פי שהאחרונים הנ"ל דחו דבריהם היה מקום לחוש להם בדבר תורה. ומשמע שגם הם לא העמידו דבריהם אלא בדאורייתא שלכן כתבו הפסול בענין תפילין, אבל בקריאת התורה שמדרבנן אפשר שהם מודים שכשר בכל הכתבים.

ולפי זה היה מקום לאסור לכתחילה לקרוא פרשת זכור שהיא מדאורייתא בקהילה אשכנזית מספר תורה ספרדי כדי לחוש לדברי האוסרים. ואף על פי שכתב במנחת חנוך מצוה תר"ג שקריאת פרשת זכור מספר תורה דוקא היא מדרבנן, דעת האחרונים אינה כן עיין באורח חיים סימן תרפ"ה בט"ז סעיף קטן ב' ובמגן אברהם שם שהביאו דברי הראשונים

הדעות בין לתפילין בין לקריאת התורה וכן המנהג פשוט.

הגם שלכתחילה היה ראוי לכם לבחור בספר אשכנזי וכמו שכתב בשו"ת משפטי עוזיאל חלק א' חלק יורה דעה סימן י"ז שמצוה מן המובחר לכתוב כל עדה בכתב שלהם, ולע"ד יש בזה גם אל תטוש תורת אמך כי אין נטישה גדולה מזו שנוטשים ספר תורה הכתובה בכתב יד אמך. ומה שמביאים בשם האר"י ז"ל שלכל הצורות יש רמזים משלהן וכולן עולות השמימה, אדרבה כיון שלכולן רמזים חלוקים אין לשנות מנהג הכתיבה. ומה שהבאתי למעלה משו"ת

מהרש"ם להתיר לכתוב בכתב וועליש אפילו לכתחילה, יש לאמר ששונה שם שכבר נתפשטו ספרי תורה אלה בקהילתו כמו שנראה בדבריו. אבל כיון שנמצא הספר אצלכם נמצא, והוא ככל ספר ומותר לקרוא בו לכתחילה בין בכל שבת בין בפרשת זכור. ושוב מצאתי בשו"ת מהר"י מינץ סימן ט"ו שפסל ספר תורה שנכתב בלי אותיות גדולות וקטנות ותגים, אבל מעצם היות אותו ספר ספרדי וקהילתו אשכנזית לא כתב כלום וראיה לדברי האחרונים.

יהודה הרצל הנקין

רב אזורי

סימן י

בטול בית המדרש בעת צפירת האזכרה ביום הזכרון לנופלים

כ"ה, כ"ח אייר תשל"ז

ללומדי ישיבת ערב בבית שאן

את דעתו כמו שפרש במדרש שמואל בשם הר"ר אלמושיני, וכן הוא לשון אילן וגיר שאינם על הדרך ממש ולמה שם לב להם. אבל כאן הצפירה בד' אייר מגיעה לבית המדרש והוא לאונסו שומעה ומטעם נימוסי המדינה מחוייב לעמוד, פשיטא שאין כאן משום חיוב נפש.

וגם לפרוש השני ברע"ב בשם יש אומרים שמה שאמרו בלשון מה נאה אילן זה בא לאשמיענו שאף על פי שברך ברכה שהתקינו חכמים לאמר ברוך שככה לו בעולמו כשרואה אילנות טובות והוא במסכת ברכות דף ג"ח עמוד ב' ונפסק בשלחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ה סעיף י', אף על פי כן כאילו מתחייב בנפשו לפרוש זה כיון שהפסיק בלימודו וכל שכן לדברים בטלים, עדיין דיו לבא מן הדין להיות כנדון ואין לנו אלא כלשון המשנה ובדבור דוקא כמו שכתבנו. גם נראה שאין פרוש זה עיקר, כי לא הזכירוהו הראשונים וגם אפשר לפרש כן רק על אילן אבל המשנה הזכירה גם גיר ולא מצאנו ברכה עליו. ועוד אילו היה אסור להפסיק את הלימוד לברך ברכה שהתקינו חכמים אם כן למה יברכו כלל כשיושבים בבית המדרש והביאו אור לפניהם במסכת ברכות דף ג"ג עמוד א' עיי"ש, ויש לדחות. ובמדרש שמואל הביא הפרוש הנזכר ברע"ב בשם מהר"ם אלשקר,

השבתי לשאלה בשעור בס"ד, ולבקשתכם ארשום הדברים למען יעמדו אצלכם ימים רבים. גם כמה ענינים הנוגעים לתלמוד תורה תלויים בהם והלכה למעשה, ואמרו במסכת קדושין דף מ' עמוד ב' גדול תלמוד תורה המביא לידי מעשה, וראוי לכם להתעסק בהלכה והעושה כן שכרו רב.

השואל שאל ממסכת אבות פרק ג' משנה ז' רש"א המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה וכו' כאילו מתחייב בנפשו עכ"ל, אבל אינו ענין לכאן מכמה טעמים. ראשית, שם הוא נמצא בדרך במקום ששכיחי מוסיקין כמו שכתב בפרוש המיוחס לרש"י ובפרוש השני במחזור ויטרי, אבל כאן נמצאים בעיר בבית המדרש ואינו מקום סכנה. ואפילו לפרוש רבנו יונה והפרוש הראשון במחזור ויטרי שאין הבדל בין בדרך בין בעיר וכל שמפסיק ממשנתו ושח שיחה בטלה או שיחת חולין כאילו מתחייב בנפשו, על כל פנים בעי שיחה כל שהיא, תדע שבמשנה תרתי קאמר המפסיק ממשנתו וגם אומר אבל להפסיק בלי דבור אינו אסור. ועוד מתדייק לשון המשנה מפסיק ממשנתו שמשמע מרצונו שמסיח